

L. Mokliak

CULTURE AS THE MENTAL SPACE OF CIVILIZATION

Introduction. In modern humanitarian thought, the thesis is traced and supported that the fundamental values of history are being formed rather by invariants of historical activity, having preserved in the body and spirit of culture than changes in the socio-economic progress. **The aim and tasks** of the study are to analyze the connection between the civilizational processes of the modern global world and culture, their interdependence, specific features inherent in modern civilization and culture, trends, ways, and place of culture in the process of overcoming the anthropological crisis of modernity; to reveal the role of intercultural dialogue in the system of modern civilizational processes. The theoretical basis of the study was the work of Ukrainian and foreign researchers devoted to the problems of culture and civilization in the field of philosophy of culture, cultural studies, sociology, and psychology. Dialectical, systemic, interdisciplinary, and comparative **research methods** were used. **Research results.** As a result of clarifying the content of the concepts of "civilization", "culture", and "mentality", the dichotomy "civilization - culture" is considered in the study as two dialectically conditioned sides of the socio-historical process. One of them – civilization – represents the social organization of the social life of individuals, the integrity of their world based on the reproduction of social wealth, which allows and ensures their existence and development. The other side, culture, represents the existential experience inherent in civilization, invariant structures, and enduring universal human values. **Discussion.** Culture, on the one hand, is determined by the needs of the social practice of a particular stage in the development of civilization, which is expressed in the form of public interests, and on the other hand, culture is characterized by relative independence, internal sources of self-development and functioning mechanisms. **Conclusion.** As a result of understanding and discussing the topic, the author comes to the conclusion that culture provides a semantic field for the interaction of different spheres of activity, when knowledge, norms, methods, techniques, rules, and values from one form of culture pass into others, are rethought there and stimulate the development of their content. Culture creates the semantic space of civilization, its "force field", which can be called mental.

Keywords: *dialogue, spirituality, globalization, communication, culture, mentality, spiritual values, civilization.*

УДК 327(045)

Т. А. Пода

ДИСКУРС КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ

Національний авіаційний університет
tetiana.poda@npp.nau.edu.ua
Researcher ID: R-8153-2018; ORCID: 0000-0001-9662-1204

Анотація. У статті проаналізовано розуміння поняття «криза»; дається визначення кризовим комунікацій; розглядаються теорії кризових комунікацій, а також основні характеристики кризових комунікацій. Досліджуються структури політичних криз. Аналізуються окремі аспекти зв'язків із громадськістю при політичній комунікації. Показана провідна роль ЗМІ у кризових ситуаціях.

Ключові слова: криза, кризові комунікації, кризова ситуація, кризовий менеджмент, політична криза.

Вступ

Кризи, різні за своїм походженням, можуть серйозно зашкодити репутації органів влади та підірвати їхню легітимність. Це багато в чому спричинено повсюдним використанням Інтернету, розвитком технологій web 2.0, зокрема соціальних медіа. Сьогодні не сам інцидент, криза тощо відіграють ключову роль при соціальних невдоволеннях, а те, як доноситься інформація. Будь-яке необдумане висловлювання, що з'явилося в інформаційному просторі, може підірвати легітимність політичних еліт. Причому часто поворотним моментом у процесі переходу події в кризу стає не фізична дія, а комунікативна.

Комунікація як галузь наукового пізнання досліджується в роботах С. Фінка (Fink 1986), С. Бута (Booth 1993), Й. Митроффата, Г. Анагноса (Mitroff, Anagnos 2001), М. Абисової, Г. Почепцова, Л. Дротянко, Т. Поди, С. Орденова (Дротянко, Абисова, Пода, Орденів 2020). В. Барсамов присвятив свою роботу дослідженню структури суспільно-політичної кризи, С. Лавренов аналізує військово-політичну кризу, Р. Матвеев розробляє загальну теорію політичної кризи, А. Шубін досліджує кризу як складову політичного циклу. Питаннями теорії і практики управління у кризових ситуаціях займалися: І. Ансофф (Ansoff, Mc. Donnel 1990), П. Коннор, Л. Лейк (Connor,

Lake 2003) та інші. Серед авторів, які займаються розробкою питань кризових комунікацій органів державної влади можна назвати: Р. Улмера, Т. Селлнау, М. Сіджера (Улмер, Селлнау, Сіджер 2011, 268), Р. Мартіна, Л. Бойнтон (Martin, Boynton 2005).

Деякі універсальні рекомендації щодо ведення кризових комунікацій сформульовані в роботах Д. Ньюсома, Дж. Ван Слайка, Д. Крукеберга (Ньюсом, Слайк, Крукеберг 2001), Т. Кумбса (Coombs 2010), М. Кореуса (Koraеus 2008), С. Ларссона (Larsson 2005), та ін. Зокрема, К. Фірн-Бенкс систематизує багаторічний досвід органів державного управління і великого бізнесу в галузі кризових комунікацій, наводячи не тільки випадки з практики (ситуації кібератак, розповсюдження чуток, природні та екологічні катастрофи тощо), а й новітні рекомендації щодо розробки плану кризових комунікацій (Feat-Banks 2011). Також на увагу заслуговують дослідження окремих аспектів зв'язків із громадськістю та політична комунікація. Кризові комунікації, на думку дослідників Р. Улмера, Т. Селлнау та М. Сіджера, переважно повинні бути спрямовані на подолання невизначеності.

Мета дослідження: встановити особливості розгортання кризових комунікацій у сучасному світі.

Завдання: визначити сутність кризи та кризових комунікацій, виокремити основні напрямки розгортання кризової комунікації.

Методологія дослідження

Для досягнення мети, визначеної автором статті, було використано соціокультурний методологічний підхід та комплекс основних методів наукового пізнання: системний аналіз, порівняння, критичний аналіз.

Результати

Криза як соціокультурне явище становить загрозу не тільки структурам та функціям соціальних систем, але й «життєвим світам» (Бергер, Лукман 1995) суб'єктів, завдаючи шкоди сенсам, що ними розділяються, цінностям та нормам. Будь-яка кризова ситуація вимагає невідкладного впливу керівних структур в умовах підвищеної невизначеності та ескалації подій. Незважаючи на те, що кризова комунікація давно стала об'єктом досліджень, у науковій спільноті немає єдиного визначення її центрального поняття – «криза». Відомий американський конфліктолог Д. Дена стверджує, що криза є одним із видів конфлікту. Він запропонував класифікувати конфлікти за ступенем інтенсивності на:

- дрібні неприємності, сутички, які не несуть серйозної загрози;
- зіткнення, серія сутичок, пов'язаних із розширенням кола причин, які викликають конфлікт;
- кризи (постійні і неминучі зіткнення, в результаті чого створюється так звана безвихідна ситуація, коли опоненти переривають відносини) (Дена 1994).

Науковець із Центру дослідження катастроф Далаверського університету Е. Карантеллі пропонує розділяти кризи залежно від соціальної реакції, яку вони провокують, на:

- конфліктні, в яких одна сторона прагне загострити ситуацію (теракти, соціальні хвилювання, революції та бунти, міжетнічні зіткнення та внутрішньогрупові конфлікти);
- консенсусні, коли в суспільстві існує згода, що кризу потрібно подолати якнайшвидше (природні та більшість техногенних криз) (Quarantelli 1993).

Ці види криз суттєво різняться за такими показниками, як поведінкова, організаційна реакція та висвітлення у ЗМІ. У разі консенсусних криз у людей проявляється тенденція до взаємодопомоги; раціональність їхнього мислення та адекватність вчинків залишаються на колишньому рівні або підвищуються. В той же час конфліктні кризи провокують міжгрупові суперечності, їхні психологічні наслідки є значно важчими, часто люди стають об'єктом інформаційно-психологічних маніпуляцій. Інтерес мас-медіа до конфліктних криз є вищим.

Варто наголосити, що кризові явища є невід'ємним елементом політичного процесу, оскільки політика, як регулятивно – контрольна сфера суспільства, передбачає наявність постійного зіткнення інтересів індивідів та великих соціальних груп. Водночас (оскільки політика є публічною сферою, тобто є об'єктом спостереження з боку інститутів громадянського суспільства), будь-яка серйозна політична криза одразу перетворюється на тему для обговорення, залучається до сфери загальносуспільного

політичного дискурсу, обертаючись на комунікативний феномен.

Як зазначає український науковець П. Олещук, політична криза – це вже не просто порушення нормальних умов функціонування політичної системи, але ситуація деформації політичного дискурсу, що поширюється на суспільство загалом та посилює негативні наслідки кризи на політичні інститути через вплив індивідів, які беруть участь у обговоренні тієї чи іншої політичної проблеми. Будь-яка кризова ситуація, що виступає своєрідним порушенням традиційного та звичного стану справ у політичній системі суспільства, відразу привертає увагу та викликає стурбованість з боку громадян, оскільки політична криза несе в собі потенційну небезпеку соціальній стабільності.

Ми погоджуємося з П. Олещуком, який зазначає, що складність кризових ситуацій полягає також у тому, що фахівці (у тому числі і політики) оцінюють будь-яку кризову ситуацію, виходячи з раціональних принципів мислення, власного професійного та життєвого досвіду, нормативних документів і т.п. У свою чергу, громадськість, яка виступає основним суб'єктом та творцем загальносуспільного політичного дискурсу, оцінює ситуацію не з позицій раціонального мислення, а базуючись на емоціях. Раціональне осмислення кризової ситуації політиками та її ірраціональне відображення у свідомості людини призводить до того, що основні комунікативні дискурси політиків можуть бути: 1) незрозумілими; 2) неправильно інтерпретованими; 3) непочутими; 4) несприйнятими.

Обговорення

Сучасні політичні кризи є не просто предметом для комунікації, а конструктами, що складаються з цілої низки медіадискурсів. Така особливість функціонування криз в інформаційному просторі робить їх медіатизованими (Акімович 2018). Як зазначає О. Голуб, в умовах кризи, «основним інститутом, метою якого є управління комунікаційними процесами, є зв'язки з громадськістю» (Голуб 2012), оскільки вони налагоджують зв'язок між суб'єктами комунікації та їхньою цільовою аудиторією, транслюючи та передаючи інформацію, будучи елементом суспільних зв'язків, дозволяючи мінімізувати негативні наслідки кризи або допомогти суспільству адаптуватися до змін, спровокованих кризовою ситуацією.

Дозволимо собі погодитися з українським дослідником С. Ставченко, який запропонував ґрунтовне визначення поняття «політична криза»: «Політична криза являє собою такий стан політичних відносин, який характеризується нестабільністю, руйнуванням елементів існуючого політичного порядку, системних параметрів, норм і правил та невизначеністю результатів будь-якої політичної дії, що, за умов її ...поглиблення може привести до дисфункції політичної системи...» (Ставченко 2022). Отже, політична криза – це ситуація, яка ускладнює життя суспільства на певний період. Соціум – утворення, схильне до постійного подолання кризових ситуацій, що виникають. Прикладом кризової ситуації виступає політичний

конфлікт. Погодимось з Р. Дарендорфом, який визначає конфлікт як «будь-яке відношення між елементами, яке можна охарактеризувати через об'єктивні («латентні») або суб'єктивні («явні») протилежності» (Dahrendorf 1994), тобто це сам процес взаємодії, розвитку відносин. Криза означає не просто погіршення відносин, а й їхній перехід у якісно новий стан. Розглядаючи співвідношення понять «криза» та «конфлікт», В. Барсамов зазначає, що криза передуює конфлікту: криза сприймається як негативна проблемна ситуація у суспільстві чи політичній системі; криза розглядається як перед-конфліктна стадія, після якої конфлікти набувають своєї найвищої, як правило, насильницької форми (Барсамов 2003, 21).

Американські політологи К. Болдуїн та А. Рапопорт пропонують наступну типологію соціально-політичних конфліктів, яку частково можна застосувати і до політичних криз: дійсні (які реально відбуваються у політичній сфері); приховані (латентні); фальшиві конфлікти (ті, що не мають об'єктивної основи); випадкові (які виникли із перехідних, другорядних обставин); заміщувальні (які відображають прояв схованих конфліктів, що не виходять на відкриту політичну арену) (Рапопорт 2002).

Дослідниця Є. Пільгун виділяє кілька етапів у розвитку кризи:

- передкризовий (нагнітання обстановки в пресі, загострення міжнародних та/або міжособистісних відносин. У разі політичної нестабільності передкризовий етап служить для планування, оцінки та розміщення сил опонентів);

- кризовий – сама криза та її відображення у ЗМІ;

- посткризовий – цей етап передбачає декодування та інтерпретацію інформації реципієнтом залежно від його стратегічної позиції, а також контроль з боку автора (ів), який намагається впливати як на емоційну, так і на ментальну сферу реципієнта, щоб досягти бажаного результату. На етапі завершення кризи пропонується перевірити всі ризики, які можуть призвести до розвитку нової непередбачуваної ситуації, формулюються нові положення про відповідальність за кризу, які можуть бути використані у майбутньому. Заключне завдання при розв'язанні кризової ситуації – вивчити наслідки кризи та якщо це можливо, повернути ситуацію в докризовий стан (Пільгун 2020).

Одним із шляхів урегулювання кризових ситуацій у суспільстві є комунікація, яка виходить на перший план при структуруванні суспільних відносин. Повідомлення про різні кризи є джерелом знань про різні галузі соціальної реальності (Шапінська 2008, 423-434). Подолання криз не може відбуватися без втручання влади, яка має власні інтереси, тому багато кризових ситуацій стають приводом для політичних конфронтацій, пропаганди, спекуляцій та агітації. Що таке кризові комунікації? Кризові комунікації – це діяльність, спрямована на встановлення результативних взаємодій між організацією (владою) та суспільством з метою підтримки її стійкої репутації та мінімізації репутаційних ризиків до, під час та після впливу кризи. Кризові комунікації мають у своєму арсеналі особливі кризові технології

(діагностування, направлене прогнозування, кризовий менеджмент), а також адаптаційні технології подолання кризової ситуації. Ключову роль в управлінні кризовими комунікаціями відіграють зв'язки з громадськістю, які є не тільки «провайдером» інформації, а й пов'язують різні соціальні структури, поєднують суб'єктів комунікації з їхнім об'єктом – цільовою аудиторією, забезпечують зворотний зв'язок. Отже, кризові комунікації мають різнобічний, всеосяжний характер, який зумовлює їхню найважливішу роль в умовах кризи. Сучасна стратегія та практика кризових комунікацій увібрала в себе досягнення у галузі психології (ментальна модель комунікації, яка побудована на вивченні того, як людина сприймає кризову ситуацію на когнітивному рівні), соціології (теорія соціальної відповіді на стихійне чи інше лихо), математики та фізики (теорія хаосу), політології (теорії, що вивчають ефективні комунікації владних структур під час кризи).

Вище згадані консенсусні кризи характеризуються соціальною солідарністю та високим ступенем громадянської самоорганізації, тому партисипативна модель інформаційного управління передбачає повноцінну участь громадян у всіх елементах політичної системи. Розвиток інформаційних технологій та демократичні процеси створили нові типи волонтерства, зокрема участь громадян у процесі генерування, обробки та аналізу інформації. Сучасною формою участі громадян при кризовому управлінні, що виник завдяки масовому використанню геолокаційних сервісів, є створення добровольцями інформаційних карт кризи, що включають: дані про постраждалих та їх потреби; дані про волонтерів; інфраструктурну інформацію; моніторинг ситуації у реальному часі. Завданням органів державної влади є інтеграція офіційної інформації з генерованою населенням і залучення даної інформації в підсистему прийняття рішень, що вимагає технологічного та законодавчого забезпечення (Limbu 2012).

Разом із тим, так звана перцептивна (сприйняття, розуміння й оцінка людьми соціальних об'єктів: інших людей, самих себе, груп, соціальних спільнот та ін.) природа явища, яке ми досліджуємо, виражається у тому, що негативна подія перетворюється на кризу тільки тоді, коли громадськість розцінює її у такий спосіб. На параметр перцептивності кризи вказують і Р. Улмер, Т. Селлнау і Т. Сіджер, відзначаючи, що «будь-які загрози ставляться до сфери нашого сприйняття, і ця обставина підвищує рівень невизначеності події: люди в організації можуть по-різному ставитися до однієї і тієї ж загрози, сприймати її як потенційної кризи чи ні» (Улмер, Селлнау, Сіджер 2011, 38-39).

Аналізуючи діяльність ЗМІ в кризових ситуаціях, останні виступають засобом оперативного інформування, знаряддям впливу на свідомість людей, способом контролю суспільно-політичної поведінки. У процесі кризової комунікації ЗМІ відіграють важливу роль, оскільки їхнім основним завданням є забезпечення взаємодії влади та суспільства, якому у кризових ситуаціях відводиться роль споживача. Слушною є думка М. Абисової, яка зазначає, що «діалогова, або інтеракціоністська модель комунікації передбачає своєрідну «горизонтальну рівність»

учасників інформаційного обміну, на противагу «вертикальній», побудованій за принципом «керівництво – підпорядкування», що властива монологічній моделі. Особливістю діалогової моделі є наявність зворотного зв'язку між учасниками комунікаційних процесів, ... Однак наявність зворотного зв'язку сама по собі ще не гарантує діалогічності комунікації» (Абисова 2018) За рівних умов одна й та сама інформація може сприйматися по-різному. Оцінка людиною нової інформації залежить від рівня її освіченості, внутрішніх установок, принципів, цінностей, поглядів на світ.

Реалізація основних тактик ідеологізації масової свідомості у процесі комунікації вибудовується залежно від розвитку самої кризи. Основними факторами при намаганні вплинути на думку загалом є загальні знання про комунікативну ситуацію, особливості кризи, контекст її протікання. Володіння такого роду інформацією дає можливість зрозуміти, які комунікативні тактики доречні чи недоречні у конкретній кризовій ситуації.

Незалежно від типу кризи, всі компоненти кризового висловлювання (суб'єкт, адресат, їхні відносини, ситуація спілкування, мотиви, цілі повідомлення, інтенції адресата, його емоції, ставлення до дійсності) задіяні для реалізації політичних цілей.

Кризові ситуації (екологічні лиха, викликані діяльністю людини, проблеми соціального та гуманітарного характеру, економічні та політичні труднощі тощо) є приводом для виникнення комунікації серед різних верств суспільства. У сучасному глобальному комунікативному просторі багато криз зачіпають сферу міжнародних відносин, а також використовуються для реалізації політичних амбіцій та цілей. За таких умов засоби інформації забезпечують сприйняття інформації соціумом, можуть сформувати необхідну думку, нав'язати думку. У такий спосіб комунікація проходить кілька етапів:

- на першому етапі відбувається зародження ідеї, визначення цілей та уявлень про бажаний результат;
- на другому етапі повідомлення кодується за допомогою вербальних та невербальних дій та відправляється адресату через канал зв'язку;
- третій етап передбачає декодування та інтерпретацію інформації реципієнтом залежно від його стратегічної позиції (Пільгун 2020).

Досліджуючи моделі інформаційного управління кризовими ситуаціями, варто зазначити, що конфліктній кризі відповідає традиційна модель інформаційного управління. Підсистема прийняття рішень передбачає централізацію зусиль на стратегічному рівні та відсутність процедур узгодження при прийнятті невідкладних рішень. Координація здійснюється у вигляді ситуаційної ієрархії. З огляду на особливості конфліктної кризи участь громадян у її подоланні зведена до мінімуму.

Дослідниця К. Акімович пропонує зовнішню кризову комунікацію аналізувати з двох позицій: в аспекті форми подання інформації та її змісту. Форма – це те, як репрезентується реакція на кризу; зміст – те, що говориться. Серед теоретиків немає розбіжностей щодо першорядних рекомендацій за формою відповіді: важливі такі параметри, як швидкість, послідовність, узгодженість та відкритість. Повідомлення

мають бути ясними та легко зрозумілими, оскільки сприйняття людиною інформації в умовах кризи значно спотворюється (Акімович 2018).

Проте варто зазначити, що часто, якщо криза породжує інформаційний вакуум, він може заповнюватися чутками та домислами, але не реальними фактами. Серед основних принципів ефективної кризової комунікації у світі інформаційних технологій виділяють такі:

- швидке надання інформації, що має вирішальне значення, найбільша помилка у кризовій комунікації – відкладена реакція;

- узгодженість, яку забезпечує уніфікована відповідь (координацію зусиль офіційних представників; уніфіковане повідомлення більш правдоподібно, ніж неузгоджене);

- відкритість (доступність для медіа та бажання розкрити інформацію), щирість.

Отже, універсальна модель кризової відповіді, яка полягає у послідовному наданні інформації, виглядає так: спочатку інструкуючи інформація, потім – адаптуюча; і, нарешті, інтеріоризуюча (спрямована на реконструкцію репутації) (Акімович 2002).

Висновки

Слід зазначити, що сучасні теорії кризових комунікацій надмірного значення надають футуристичному прогнозуванню, аніж аналізу в історичній ретроспективі. Управління кризою багато в чому обумовлюється тим, який спосіб реальності створюється кризовою командою у громадськості шляхом комунікації. Вчені, висуваючи різні конкуруючі теорії кризових комунікацій, сходяться в загальному розумінні кризи як деякого балансу загрози і можливостей, що відкриваються. У цьому контексті загроза розглядається як необхідність шляхом збирання та обробки кризової інформації надати кризовій ситуації характеристику, визначити її масштаби та межі.

Теоретичне та практичне дослідження кризи спирається на розуміння комунікаційного вибору як усвідомленого, що має під собою досвід глибокого та всебічного вивчення кризової ситуації. Не існує єдиної правильної парадигми у виборі стратегії подолання кризових комунікацій. Кожна кризова ситуація має набір унікальних рис, отже вибір моделі кризової комунікації багато в чому залежить від контекстуального змісту, в якому розгортається криза: історичної традиції, національно-культурних особливостей, існуючої колективної пам'яті, політичної, економічної та соціальної ситуації.

Список літератури

1. Ansoff, H. Igor, et al. *Implanting strategic management*. Springer, 2018.
2. Booth, Simon. *Crisis Management Strategy: Competition and Change in Modern Enterprises* (1st ed.). Routledge, 1993. <https://doi.org/10.4324/9781315645674>
3. Connor, Patrick E., and Linda K. Lake. *Managing organizational change*. Praeger Pub Text, 1994.
4. Coombs, W. Timothy and Sherry J. Holladay, 2011. *The handbook of crisis communication*. UK. John Wiley & Sons.
5. Dahrendorf, Ralf. 1994. "Elements of the theory of social conflict" *Sociological studies*. Sotsis 5.
6. Fearn-Banks, Kathleen. 2016. *Crisis Communications: A Casebook Approach* (5th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315684857>
7. Fink, Steven *Crisis Management: Planning for the Inevitable*. New York: AMACOM, 1986.

8. Koraeus, Mats. 2008 Who knows?: The use of knowledge management in crisis [Internet]. Stockholm. Available from: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-259>
9. Larsson, Sara, Eva-Karin Olsson, and Britta Ramberg. 2005. Crisis decision making in the European Union. Swedish National Defence College.
10. Limbu, Minu Kumar. 2012 "Integration of crowdsourced information with traditional crises and disaster management information using linked data".
11. Martin, Ryan M., and Lois A. Boynton. 2005. "From liftoff to landing: NASA's crisis communications and resulting media coverage following the Challenger and Columbia tragedies". *Public Relations Review* 31.2. 253-261.
12. Mitroff, Ian I. Managing crises before they happen: What every executive and manager needs to know about crisis management. AMACOM American Management Association, 2000.
13. Quarantelli, Enrico Louis. 2013. "Community crises: An exploratory comparison of the characteristics and consequences of disasters and riots". *Journal of contingencies and crisis management* 1.2.
14. Абисова М. А. Комунікативний потенціал культурних відмінностей в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2018. Вип. 1 (27). С. 39-43. (Серія «Філософія. Культурологія»).
15. Акімович Є. В. 2018. Узагальнена модель кризових комунікацій органів державної влади у ситуаціях соціальної напруги. Теорія та проблеми політичних досліджень. 7.5 А.: 128-136.
16. Барсамов В. А. Динаміка суспільно-політичної кризи (теретичний та прикладний аналіз). М.: МІІТ, 2002.
17. Бергер, П., Т. Лукман. Соціальне конструювання реальності. М.: Луч, 1995. 240 с.
18. Голуб О. Ю. 2012. Кризові комунікації: методологія та методи управління. Саратов: *Вісник Саратовського державно-економічного університету*; 2012. С. 142-145.
19. Дротянко, Л. Г., Абисова, М. А., Пода, Т. А., Орденів, С.С. Філософія діалогу в комунікативних практиках інформаційного суспільства. Талком; Talkom. 2020, 8-27.
20. Дэна Д. Преодоление разногласий: как улучшить взаимоотношения на работе и дома / перевод М. И. Смольникова. СПб.: Ленато. Институт личности. Палантир, 1994. 138 с.
21. Ньюсом Даг, Терк Джуди Ван Слайк, Крукеберг Дин. Все о публік рилейшнз / пер. с англ. М.: Консалтинговая группа "Имидж-Контакт": ИНФРА, 2001. 628 с.
22. Олешчук П. Кризові комунікації у політичному дискурсі. <https://social-science.uu.edu.ua/article/304>
23. Пільгун Є. В. Семантика та прагматика кризового дискурсу. Мінськ: ІОЦ Мінфіну, 2020. 203 с.
24. Рапопорт А. Чи можуть дослідження світу бути прикладними? Теорія міжнародних відносин: Хрестоматія. М., 2002. С. 203-213.
25. Ставченко С. Динаміка політичних криз: управлінсько-технологічний вимір. Науково-теоретичний альманах Грани 25.2 2022: 82-87. DOI: 10.15421/172227
26. Улмер, Р., Селлнау, Т., Сиджер, М. Эффективная кризисная коммуникация: от кризиса к возможности. Харьков. Гуманитарный центр, 2011. 267 с.
27. Шапінська, Є. Н. Дискурсивний підхід. Питання соціальної теорії. 2008. Т. 2, вип. 1. С. 423-434
4. Barsamov, Volodymyr. 2002. Dynamika suspil'no-politychnoyi kryzy (teretychnyy ta prykladnyy analiz). [Dynamics of socio-political crisis (theoretical and applied analysis)]. M.: MIIT.
5. Berger, Peter and Thomas Luckmann. 1995. Sotsial'ne konstruyuvannya real'nosti. [Social Construction of Reality]. Moscow: Luch.
6. Booth, Simon. Crisis Management Strategy: Competition and Change in Modern Enterprises (1st ed.). Routledge, 1993. <https://doi.org/10.4324/9781315645674>
7. Connor, Patrick E., and Linda K. Lake. 1994. Managing organizational change. Praeger Pub Text.
8. Coombs, W. Timothy and Sherry J. Holladay, 2011. The handbook of crisis communication. UK. John Wiley & Sons.
9. Dahrendorf, Ralf. 1994. "Elements of the theory of social conflict". Sociological studies. Sotsis 5.
10. Dana, Daniel. 1994. Preodoleniye raznoglasiy. Kak uluchshit' vzaimootnosheniya na rabote i doma. [Overcoming disagreements. How to improve relationships at work and at home]. SPb.
11. Drotianko, Lubov, Abysova, Mariia, Poda, Tetiana and Ordenov, Sergii. 2020. Filosofiya dialohu v komunikativnykh praktykakh informatsiynoho suspil'stva. [Philosophy of Dialogue in Communicative Practices of the Information Society]. Kyiv, Talkom.
12. Fearn-Banks, Kathleen. 2016. Crisis Communications: A Casebook Approach (5th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315684857>
13. Fink, Steven Crisis Management: Planning for the Inevitable. New York: AMACOM, 1986.
14. Holub, Oksana. 2012. Kryzovi komunikatsiyi: metodolohiya ta metody upravlinnya [Crisis Communications: Methodology and Management Techniques]. Saratov: *Visnyk Saratovsk'oho derzhavno-ekonomichnoho universytetu*.
15. Koraeus, Mats. 2008 Who knows?: The use of knowledge management in crisis Stockholm. Available from: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-259>
16. Larsson, Sara, Eva-Karin Olsson, and Britta Ramberg. 2005. Crisis decision making in the European Union. Swedish National Defence College.
17. Limbu, Minu Kumar. 2012 "Integration of crowdsourced information with traditional crises and disaster management information using linked data".
18. Martin, Ryan M., and Lois A. Boynton. 2005. "From liftoff to landing: NASA's crisis communications and resulting media coverage following the Challenger and Columbia tragedies". *Public Relations Review* 31.2. 253-261.
19. Mitroff, Ian I. Managing crises before they happen: What every executive and manager needs to know about crisis management. AMACOM / American Management Association, 2000.
20. Newsom, Doug, Judy Turk, and Dean Kruckeberg. 2001. Vse o publik rileyshnz. [All about public relations]. Moscow. Image-Contact Consulting Group: INFRA.
21. Oleshchuk, Petro. 2013. "Kryzovi komunikatsiyi u politychnomu dyskursi". [Crisis communications in political discourse]. <https://social-science.uu.edu.ua/article/304>
22. Pihun, Ekaterina. 2020. Semantika ta prahmatyka kryzovoho dyskursu [Semantics and Pragmatics of Crisis Discourse]. Minsk: IOTS Minfinu. ISBN 978-985-880-036-9.
23. Quarantelli, Enrico Louis. 2013. "Community crises: An exploratory comparison of the characteristics and consequences of disasters and riots". *Journal of contingencies and crisis management* 1.2.
24. Rapoport, Alexandr. 2002. Chy mozhut' doslidzhennya svitu buty prykladnyymi? [Can the Researches about the World be Applied?]. Moscow.
25. Shapinskaya, Yekaterina. 2008 "Diskursivny podkhod." ["Discursive Approach"]. *Voprosy sotsial'noy teorii* 2.
26. Stavchenko, Serhiy. 2022. Dynamika politychnykh kryz: upravlins'ko-tekhnologichnyy vymir. [Dynamics of Political Crises: Managerial and Technological Dimension] *Naukovo-teoretychnyy almanakh Hrani*.
27. Ulmer, Robert, Sellnau Timothy and Seeger Matthew. 2011. Effektivnaya krizisnaya komunikatsiya: ot krizisa k vozmozhnosti [Effective Crisis Communication: From Crisis to Opportunity]. Kharkiv. Humanitarian Center Publishing House.

References

1. Abysova, Mariia 2018. "Komunikativnyy potentsial kulturnykh vidminnostey v informatsiynomu suspil'stvi". ["Communicative Potential of Cultural Differences in the Information Society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 1(27):39-43.
2. Akimovich E.V. (2018) Obobshchennaya model' krizisnykh komunikatsii organov gosudarstvennoi vlasti v situatsiyakh sotsial'noi napryazhennosti [Synthesis model of crisis communication of government authorities in situations of social tension]. *Teorii i problemy politicheskikh issledovaniy* [Theories and Problems of Political Studies], 7 (5A).
3. Ansoff, H. Igor, et al. *Implanting strategic management*. Springer, 2018.

Т. А. Пода

КРИЗИСНЫЕ КОММУНИКАЦИИ (ДИСКУРС КРИЗИСНЫХ КОММУНИКАЦИЙ): СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В статье проанализировано понимание понятия «кризис»; дается определение кризисных коммуникаций; рассматриваются теории кризисных коммуникаций, а также свойства кризисных коммуникаций. Исследуются структуры политических кризисов. Анализируются отдельные аспекты связей с общественностью при политической коммуникации. Показана ведущая роль СМИ в кризисных ситуациях.

Ключевые слова: кризис, кризисные коммуникации, кризисная ситуация, кризисный менеджмент, политический кризис.

T. Poda

DISCOURSE OF CRISIS COMMUNICATIONS: SOCIO-CULTURAL ANALYSIS

Introduction. Crises of different origins can seriously damage the reputation of authorities and undermine their legitimacy. This is largely due to the widespread use of the Internet, and web 2.0 technologies, in particular social media. Today, it is not the crisis incident itself that plays a key role in social discontent, but the way information about it is communicated. Moreover, the turning point in the transition of an event into a crisis often is not a physical action, but a communicative one. **The aim of the study** is to establish the peculiarities of the deployment of crisis communications in the modern world. The tasks are to determine the essence of crisis and crisis communications and to identify the main directions of their deployment. **Research methodology** includes a sociocultural methodological approach, methods of a systematic analysis, comparison, and critical analysis. **Research results.** Any crisis situation requires the immediate influence of management structures in conditions of increased uncertainty and escalation of events. Crisis phenomena are an integral element of the political process, since politics, as a regulatory and control sphere of society, implies the presence of a constant clash of interests of individuals and large social groups. A crisis situation, acting as a kind of violation of the traditional and usual state of affairs in the political system of society, immediately attracts attention and causes concern on the part of citizens, since a political crisis carries a potential danger to social stability. Crisis communications is an activity aimed at establishing effective interactions between the organization (authority) and society in order to maintain its stable reputation and minimize reputational risks before, during, and after the impact of the crisis. Crisis communications have in their arsenal special crisis (namely, diagnosis, directed forecasting, and crisis management) as well as adaptive technologies. **Discussion.** Analyzing the activities of mass media in crisis situations, the latter act as a means of operational information, a tool for influencing social consciousness, and a way of controlling social and political behavior. The main principles of effective crisis communication: are the quick provision of information, consistency provided by a unified response, and openness. **Conclusions.** Crisis management is largely determined by what kind of reality the crisis team creates in the social consciousness through communication. Each crisis situation has a set of unique features, so the choice of a crisis communication model largely depends on the context in which the crisis unfolds.

Keywords: crisis, crisis communications, crisis situation, crisis management, political crisis.

УДК 001.9:316.42 (045)

І. П. Скиба

**СПЕЦИФІКА НАУКИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ МОРАЛЬНОГО ВИМІРУ
(ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ)**

Національний авіаційний університет
skibaip@gmail.com; ORCID 0000-0003-1555-8632

Анотація. У статті проведено дослідження специфіки науки в контексті її морального виміру. Приймаючи думку, що наукове знання в сучасному світі виступає головним фактором цивілізаційного розвитку, зокрема технологічного, здійснюючи у такий спосіб найбільший вплив на цивілізаційний вибір, автор досліджує залежність між специфікою наукового знання та соціокультурними наслідками його використання, визнаючи ключову роль морально-ціннісного виміру науки. В контексті розкриття теми статті автор також розглядає питання співвідношення науки і релігії, яке є важливою складовою питання співвідношення науки та моралі

Ключові слова: наука, мораль, релігія, наукове знання, сцієнтизм, антисцієнтизм, соціокультурний розвиток, суспільство, культура, людина.

Вступ

Наука в сучасному світі займає особливе місце. Можна без перебільшення констатувати, що наукове знання виступає головним фактором суспільного розвитку, зокрема технологічного, який здійснює найбільший вплив на цивілізаційний вибір. Проте тотальне використання наукового знання в різних культурних і суспільних сферах, особливо технічній (технологічній), що має місце сьогодні, призводить як до позитивних, так і до негативних наслідків, часом завдаючи не виправної шкоди, створюючи глибокі кризові явища, які в сучасних умовах отримують глобальний характер. Звідси – й суперечливі, а часом і діаметрально протилежні, оцінки, що даються

науці та науковому знанню й перспективам його використання.

В сучасному світогляді традиційно розглядають дві сформовані орієнтації на ставлення до науки та науково-технічного (технологічного) розвитку. Перша орієнтація отримала назву сцієнтизму (з лат. scientia – наука). Сцієнтизм виходить із абсолютизації позитивної ролі науки у вирішенні актуальних проблем пізнання і перетворення природної, соціальної і духовно-психічної реальності. Сцієнтизм розглядає науку як найвищу цінність, яка здатна вирішити всі проблеми, що стоять перед людством, включаючи і безсмертність. Як правило представники сцієнтизму (Г. Спенсер, Р. Карнап, Дж. Гелбрайт та ін.) якості парадигмальних розглядали природознавчі і технічні